

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 43 Volume: 9 Issue: 43

Nisan 2016 April 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

**İSLÂM DİNİNDE CİHAD VE HZ. PEYGAMBER'İN SAVAŞLA İLGİLİ UYGULAMALARI
(SÜNEN-İ TİRMİZÎ ÖZELİNDE BİR DEĞERLENDİRME)
JIHAD IN ISLAM & APPLICATIONS OF PROPHET MOHAMED (P.B.U.H) ABOUT WAR
(AN EVALUATION IN PARTICULAR OF SUNAN AL-TIRMIDHI)**

Mustafa AKSU*

Öz

İslâm, getirdiği esaslarla insanın dünya ve ahiret mutluluğunu sağlamayı esas almıştır. Hz. Peygamber, Risalet vazifesinin başından sonuna bu gaye için gayret etmiştir. On üç yıllık Mekke döneminde inananlarla birlikte türlü eza ve cefaya maruz kalmasına ve ashabının mukabelede bulunma tekliflerine rağmen "ben savaşmakla emrolunmadım" diyerek fiili bir çatışmaya girmemiş ashâbına da müsaade etmemiştir. Medine'ye hicret sonrası ayetle savaş izni verilince de savunma savaşını benimsemiştir. Düzenlediği seriyyeye gazvelerde düşmanı caydırma ve böylelikle Müslümanların inanç ve ibadetlerini huzur içinde yaşayarak sergilemesini hedeflemiştir. Savaşlarda kan dökülmesini en aza indirmek için hasımlarını teslim zorlayıcı taktikler uygulamış, bu stratejinin başarılı olmasıyla savaşlarda çok az insan hayatını kaybetmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tirmizî, Sünen, Savaş, Cihad, Kur'an, Hadis.

Abstract

Islam is based on the principle of providing peace in human's earthly life and hereafter. Prophet Mohammed (P.B.U.H) strived for this purpose through his prophethood. Although he and his companions were exposed to various kinds of torture and cruelty during 13 years of Mecca period, he didn't respond his companions' request for reaction against attracters and he said "Be patient, I am not ordered yet to go to war." Neither he got involved in any actual battle nor allowed his companions. Only after migration to Madinah, he adopted defense war when he was allowed to use it against unbelievers by a Qur'an verse. By organizing small battles and attacks against unbelievers to dissuade them, he intended to provide an atmosphere where Muslims can practice their beliefs and worships freely. He used tactics that will force his enemies to surrender in order to minimize the bloodshed. Thanks to this strategy, only 150 people from Muslims and 250 people from unbelievers lost their lives despite the fact that he was a leader controlling a land spread to 2 million kilometer square.

Keywords: Al-Tirmidhi, Sunan, War, Battle, Jihad, Qur'an, Hadith.

Giriş

Hz. Peygamber'in hayatını konu edinen siyer ve meğâzi kitaplarının bazılarında Hz. Peygamber'in ve/veya İslâm dininin savaşla özdeş anıldığını görmek mümkündür. Bu görüntüye birçok zaman istemsiz sebep olursa da Hz. Muhammed adeta İslâm'ı savaşarak tebliğ eden bir peygamber imajında sunulmuştur. Oysaki Hz. Peygamber, otuz üç sene süren risâlet hayatının yaklaşık on üç yıllık Mekke döneminde inananlarla birlikte çok şiddetli tazyik ve baskılara maruz kalmış; dayanılmaz hale gelen baskılar neticesinde, karşılık verme teklifinde bulunan ashâbına, "Sabredin, zira ben savaşla emrolunmadım" diyerek sabır tavsiye çatışmaya girmemiştir (Sarıçam, 2004:147-148). Medine'ye hicretten kısa bir süre sonra Müslümanlara savaş izni veren, "Kendilerine savaş açılan müminlere, savaşmaları için izin verildi. Çünkü onlar zulme mâruz kaldılar. Allah onlara zafer vermeye elbette kâdirdir" (Hac: 22/39) ayeti nazil oldu. Bu ayette, "kendilerine savaş açılması ve zulme maruz kalmaları" beyanı ile yapılacak savaş şartına bağlanarak savunma savaşı yapılması salık verilmişti. Bu sebeptendir ki Hz. Peygamber dönemi yapılan savaşların çoğunluğu savunmaya yönelik savaşlardır. Bununla birlikte birçok seriyye ve gazve de tertip edilmiştir. Ancak çoğunluk itibarıyla kırk elli kişilik müfrezelerden oluşan bu küçük çaplı seferler, düşmanı caydırma amacıyla yapılmış ve mümkün mertebe kan dökmeden hasmını teslim zorlayacak stratejiler takip edilmiştir. Yapılan bu seferlerle Medine'de İslâm'ın güzelliklerinin sergilenebileceği güvenli bir zemin oluşturma hedeflenmiştir (Özdemir, 2009: 566). Hz. Peygamber'in yaptığı savaşlara genel olarak bakıldığında savaşın bir tercih değil, zorunluluk sonucu yapıldığı görülmektedir. Yaptığı savaşlarda hasımlarını tamamen yok etmeyi hedeflememiş, bilakis onların yanlış olan anlayış ve muhakemelerini zamana yayarak düzeltmeyi hedeflemiştir (Hamidullah, 1981: 258). Zira kendisine, "Rabbinin yoluna hikmetle, güzel sözlerle çağır. Onlarla en iyi şekilde mücadele et" (Nahl: 16/125) buyrulmuştur. Bununla birlikte, İslâm'ın en temel özelliklerinden biri olan sulh ve barış anlayışı; batılı araştırmacıların bilinçli olarak Hz. Peygamber'i

* Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, Yüksek Lisans Öğrencisi, mustafa1aksu@gmail.com

savaş peygamberi olarak gösterme gayreti, Müslüman ilim mahfillerinin bu yanlış algıyı düzeltmede yetersiz kalmaları ve İslâm dininin özünü iyi anlayamayan Müslümanların cihad anlayışını yanlış yorumlayarak bir kısım terör olaylarına sebep olmaları, İslâm'ın savaş dini olarak algılanmasında etkili olmuştur. Bunun neticesi olarak İslâm ve savaş kavramı adeta birbirinden ayrılmayan iki olgu gibi algılanmış, insanların zihinlerinde soru işareti oluşmasına sebep olmuştur. Aslında beşeriyet tarihine göz atıldığında görülecektir ki, tüm peygamberler müşriklerle mücadelelerinde başka çare kalmayınca savaşmak zorunda kalmışlardır. Oysaki peygamberler barış, emniyet ve kurtuluş çağrısı ile gelmişlerdir. Barışa çağıran bir peygamberin savaşması ve insanların öldürülmesine cevaz vermesi nasıl anlaşılmalıdır? Hangi şartlarda savaş hayati ve zaruri olmaktadır? Bu savaşlarda gözetilen hedef ve gayeler nelerdir? Savaşlarda ne gibi stratejiler takip edilmiştir?

İşte bunun gibi soruların cevaplarını bulmak için Kur'an'dan sonra en temel kaynak olan hadislerde Resûlullah'ın (sav) savaşlarla ilgili söz, fiil ve takrirlerine müracaat etmek gerekmektedir. Kütüb-i Sitte hadis külliyyatı içinde, Tirmizî'nin Sünen'i en önemli müracaat kaynaklarından biri olduğundan bizde bu çalışmamızda Sünen-i Tirmizî'yi esas alarak diğer hadis kaynakları ve savaş alanında yazılmış eser ve makalelerden istifade ederek konuyu tavzih etmeye gayret ettik. Çalışmamızda; Hz. Peygamberin savaşa dair uygulamalarını savaş öncesi, savaş esnası ve savaş sonrası olmak üzere kategorize ederek İslâm'ın savaşa bakışını ve savaş anlayışındaki farklılıkları sergilemeyi hedefledik.

1. Ebûlsâ et-Tirmizî ve Sünen-i Tirmizî

En önemli hadis otoritelerinden biri olan Muhammed b. İsa b. Sevre b. Musa ed-Dahhâk es-Sülemi el-Buğî et-Tirmizî, H. 209 senesinde doğdu. Nerede doğduğu kesin olarak bilinmemektedir. Buğ köyüne nispet edilmesinden dolayı, (Mollamehmetoğlu, t.y.: 15) Tirmizî'nin 13Receb 279'da (9 Ekim 892) Tirmiz'e bağlı Buğ köyünde vefat ettiği ya da Tirmiz şehrinde öldüğü ileri sürülmüştür (Kandemir, 2012: 202-203).

Tirmizî, Hadis ilmindeki en önemli tahsilini, devrinde önemli ilim merkezlerinden biri olan Tirmiz'de yapmıştır (Çetres, 1992: 67). Tirmizî, hadis ilmi sahasında büyük İslâm âlimlerinin bulunduğu dönemde ilim tahsil etmiş olmayı iyi değerlendirmiş, önemli ilim merkezlerinden olan Horasan, Irak ve Hicaz bölgesine hadis yolculukları yapıp devrin meşhur âlimlerine talebe olmuştur. Bu ilim yolculuklarında rivayetlerinin en sağlam olanını tespit edip öğrenerek gelecek nesillere en iyi şekilde intikal ettirmeyi gaye edinmiştir (Taşköprüzade, 1975: 585). Kütüb-i Sitte imamlarının tamamı bu dönemde yaşamış ve ilmî müktesebatlarını bu dönemde yapmışlardır (Mollamehmetoğluoğlu, t.y.: 15). İmam Tirmizî'nin en önemli hocası İmam Buhârî'dir. Tirmizî, uzunca süre Buhârî'ye talebe olmuş, fikhü'l-hadis'i de ondan öğrenmiştir. Tirmizî'ye göre Irak ve Horasan bölgelerinde Buhârî'den daha üstün bir âlim yoktu (Zehebî, 956: 634).

Tirmizî, özellikle hadislerde "ilel" mevzuunda meydana getirdiği eserlerle çok güçlü bir hadis münekkidi olduğunu ispat etmiştir. Öyle ki "ilel", "cerh ve tadil" ilmi alanında otorite olarak kabul edilmiştir. Tirmizî, ilel mevzuundaki vukûfiyetini, Buhârî ile yaptığı ders müzakerelerine bağlamaktadır. (Askalânî, 1907: 388-389). Bu alandaki uzmanlığı sebebi ile araştırdığı bir konuda sahih hadis bulamazsa, bazı zayıf hadisleri de eserine almış, ancak bu hadislerin senedlerini cerh ve tadil ölçüleri ile tenkit ederek râvilerinin güvenilirlik derecesini belirtmiştir (Çetres, 1992: 69).

1.1. Sünen-i Tirmizî ve Özelliği

Sünenü't-Tirmizî adıyla meşhur olan eser, Câmiu't-Tirmizî, Sahîhu't-Tirmizî, el-Câmiu's-Sahîh, el-Müsnedü's-Sahîh, el-Câmiu'l-Kebîr gibi değişik adlarla da zikredilmiştir. Sünen olarak isimlendirilmesinin sebebi fıkıh konularına göre tasnif edilmiş olmasındandır. el-Câmiu's-Sahîh, veya el-Câmiu't-Tirmizî ismiyle de yaygın olarak kullanılmasının sebebi sadece ahkâm hadislerini almayıp câmi'lerde bulunan diğer konulara dair hadisleri de ihtiva etmesindedir (Çakan, 2012: 129-132).

Sünen, sonundaki "ilel" bölümü ile birlikte kırk altı bölüm'den (ebvâb) oluşmaktadır. Ahmed Muhammed Şâkir tarafından yayımlanan beş ciltlik baskıya göre 3956 hadis, Tuhfetü'l-ahvezî ile birlikte basılmış olana göre de 4051 hadis bulunmaktadır. el-Câmiu's-Sahîh konularına göre (ale'l-ebvâb) tasnif edilmişti. Eserin bölüm isimlendirmelerini diğer sünenlerdekinden farklı olarak "kitâb" yerine "ebvâb" şeklinde yapmıştır. Hadislerin merfû olduğunu belirtmek üzere "an Resûlillâh Sallallahu Aleyhi ve Sellem" ifadesini zikretmesi kendisine has özelliklerindedir. Tirmizî hadis değerlendirmelerinde "sahih", "hasen" veya "zayıf" gibi tek terim yerine çoğu defa hadisin en belirgin özelliğini ilk kelimedede göstererek "hasen-sahih", "hasen-garîb", "sahih-hasen-garîb" gibi iki veya üç kelimedenden oluşan terimler kullanır (Çakan, 2012: 129-132).

2. Cihad Kavramına Genel Bir Bakış

Cihad kavramı oldukça geniş bir muhtevaya sahip olmasına rağmen, cihad denilince akla hep kıtal-savaş manası gelmektedir. Cihad harp meydanında düşmanla çarpışmayı da içine alan, şumulü oldukça geniş bir kavramdır. Öncelikle nefisle mücâhede olmak üzere Allah yolunda yapılan tüm mücadeleyi ihtiva etmektedir. İbn Kayyım el-Cevziyye (ö. 751) cihadın, nefis, şeytan, kâfir, münafık ve zâlimlere karşı yapılan

kapsamlı bir mücadele olduğunu ifade ederek; mal, can, dil ve kalp ile daha geniş çerçevede cihad yapmanın mümkün olduğunu söylemiştir (el-Cevziyye, 1992: 9-11). Cihad kavramının iyi anlaşılması için, kelime manası, terim manası ve Allah Resûlü (sav)'in cihad ile ilgili uygulamalarının incelenmesi gerekmektedir.

Cihad (الجهاد) rubai olan "جاهد" fiilinin mastarıdır. Fiilin sülâsi kökü olan "جهد" fiilinin mastarı ise "الجهد" (el-cehd) dir. Arap lisanında cihad kelimesi mastar olarak "الجهْد" olarak ifade edildiği zaman "güç, kuvvet, sıkıntı, meşakkat, zorluk, kabiliyet" anlamlarına gelmektedir. "Bu manaya gelen anlamıyla, bir kimsenin hastalık veya maruz kaldığı bir darlık nedeni ile yaşadığı sıkıntı ya da zorluğu ifade etmek amacıyla da kullanılmaktadır (İbn Manzûr, t.y.: 708; Râğıb, el-İsfahânî, t.y.: 131). "El-cehd" fiili Kur'ân'da bir yerde "el-cüh'd" şeklinde de kullanılmıştır (bk. Tevbe: 9/79), ancak genellikle "el-cehd" şeklinde geçmektedir (Mâide: 5/53; En'âm: 6/109; Nahl: 16/38; Nur: 24/53 ve Fâtır: 35/42. ayetlerde geçmektedir). "الجهْد" kelimesi "çaba sarf edilen bir işte hedefe ulaşmak" anlamını da içermektedir. Mesela, nikâh belli bir çaba neticesinde ulaşılan bir hedef olduğu için "الجهْد" ibaresi nikâhın isimlerden bir tanesi olarak da kullanılmaktadır (el-İsfahânî, t.y.: 131; İbn Manzûr, t.y.: 709-710).

Cihad, dini emirleri öğrenip ona göre yaşamak ve başkalarına öğretmek, iyiliği emredip kötülükten sakındırmaya çalışmak, İslâm'ı tebliğ, nefse ve dış düşmanlara karşı mücadele vermek, Müslüman olmayanlarla savaşmak ve nefsi emmâreyi yenmek (Özel, 1993: 527) şeklinde tanımlandığı gibi, "Allah'ın kuluna ihsan etmiş olduğu bedeni, zihni ve malî kuvvetleri kulun, Allah yolunda feda ederek O'nun rızasına erişmesi, bu uğurda nefse, şeytana, düşmana karşı can, mal, dil ve kalp ile yapılan her türlü mücadele" (Kaval, 2015: 3) olarak da tanımlanmaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm, cihadın savaş boyutunu ifade etmek için "قتال" (kitâl) ve "حرب" (harb) kelimelerini kullanmıştır. Savaş anlamı, cihad kavramının içerdiği birçok anlamdan sadece biridir. Hz. Peygamber'in on üç yıl süren Mekke dönemindeki mücadelesi incelendiğinde o dönemin cihad anlayışı içerisinde savaş ya da silahlı mücadele kavramlarının olmadığı görülmektedir. Allah (c.c), Hz. Peygamber'e Mekke döneminde "müşriklere karşı sabır ve Kur'ân'la mücadele et" (Furkan: 25/52) diyerek cihadın sadece savaş anlamına gelmediğini beyan etmiş, sabrın önemine dikkatleri çekerek dini yaşamada ve neşretmede sabrın önemli bir yöntem olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda cihadın sadece savaştan ibaret olduğunu iddia etmek ya da cihadı savaş olarak anlamak Hz. Peygamber'in Mekke'de yaptığı ve "büyük cihad" olarak nitelendirdiği mücadelesini göz ardı etmek demektir (Yılmaz, 2013: 285-307).

Cihadla ilgili ayetler ve Hz. Peygamber'in hayatı dikkatli bir şekilde incelendiğinde cihadın şiddete referans olabilecek bir yönünün olmadığı görülmektedir. Genel olarak Hz. Peygamber'in savaş sebepleri incelendiğinde; saldırılar, tehditler ve adavet karşısında savunma, İslâm'ın getirdiği güzelliklerin insanlara tebliğ edilebileceği güven ortamının sağlanması, barış zeminin devam ettirilmesi gibi nedenlere dayandığı tarihi olarak ortadadır. Kur'ân-ı Kerîm'in ilgili ayetleriyle birlikte değerlendirildiğinde Hz. Peygamber'in bütün savaşlarının, saldırıya değil savunmaya/savunma stratejilerine dayalı olduğunu söylemek mümkündür. Savaş esnasında da Hz. Peygamber Kur'ân-ı Kerîm'in emrinin bir uygulaması olarak savaş dışında kalan hiçbir varlığa zarar verilmesine ve işkence gibi insanlık dışı uygulamalarakesinlikle izin vermemiştir (Köse, 2007: 68-69). Hz. Peygamber'in savaşla ilgili uygulamaları ve bu çerçevede de savaş kavramına yüklediği anlamları, Tirmizî'nin Sümen'indeki hadislerde görmek mümkündür. Konunun daha anlaşılır olması için Hz. Peygamberin savaşla ilgili uygulamalarını; savaş öncesi, savaş esnası ve savaş sonrası olmak üzere üç ana başlıkta değerlendireceğiz.

3. Savaş Öncesi Uygulamalar

3.1. Hz. Peygamber'in Savaşlardaki Gaye ve Hedefleri

Hz. Peygamber, bütün bir âleme rahmet olarak gönderilmiş bir peygamberdir (Bk. Enbiyâ: 21/107). O, insanların iman edip, hayırlı ve güzel işler yaparak Allah'ın rızasını kazanmaları adına mükemmel bir model ve rehberdir (Bk. Ahzâb: 33/21). Hz. Peygamber (sav), bu rehberlik vazifesini, "Ben Muhammed'im. Ben Ahmed'im. Ben rahmet peygamberiyim. Ben tevbe peygamberiyim. Ben Mukaffiyim (bütün peygamberlerin en sonunda gelen ve onların yolunda gidenim). Ben (etrafına insanları toplayan) Hâşir'im. Ben, meydan muharebeleri (melhame)'nin peygamberiyim" buyurarak dile getirmiştir (Tirmizî, "Şemail", 167). Hadiste geçen (ve ene nebiyyü'l-melhame), ifadesi hem "savaş" hem de "sulh ve uzlaştırma" manalarına gelmektedir (Görmez, v.dğr., 2013: 237). Fakat öteden bu tarafa savaş anlamı esas alınmış "Ben savaş peygamberiyim" şeklinde tercüme edilmiştir. Hâlbuki "melhame" tabiri diğer manası olan "sulh ve uzlaştırma" olarak ele alındığında, "Ben sulh peygamberiyim insanların arasını düzeltirim" anlamına gelmektedir (Görmez, v.dğr., 2013: 237). Hz. Peygamber (sav), savaş dışı diğer tüm yolların tükenmesi sonucunda savaşmak zorunda kaldığını, asla kendine menfaat sağlamak gayesiyle ve kendi arzu ve isteği ile harbe girişmediğini, meydana gelen savaşların ise tamamen hasımlarının arzu ve istekleriyle olduğunu ifade etmiştir. Yaptığı savaşlarda, hasımlarının kökünü kazıyıp yok etme gayesi ile hareket etmemiş, onları itaat

altına alarak, yanlış mantık ve muhakemelerini düzeltmeyi hedeflemiştir (Hamidullah, 1981: 258). “İyilikle kötülük bir olmaz. O halde sen kötülüğü en güzel tarzda uzaklaştırmaya bak. Bir de bakarsın ki seninle kendisi arasında düşmanlık olan kişi candan, sıcak bir dost oluvermiş” (Fussilet: 41/34) âyetinde ifade buyrulan prensibe göre hareket edip, psikolojik harp yapmayı tercih etmiştir. En azılı düşmanlarına bile tam gerektiği anda şefkat ve merhametle muâmele ederek onların gönlünü kazanmayı hedeflemiştir. Mekke'nin fethinde ölümüne ferman çıkarılan Safvân b. Ümeyye, Allah Resûlü tarafından gönlü kazanılıp Müslüman olması temin edilen onlarca misalden sadece biridir (Kapar, 2008: 486). Resûlullah (sav) bu yaklaşımı ile ümmetine de örnek olmuş böylelikle İslâm'ın asıl hedefinin yaşatmak ve ebedî âlem adına kurtarmak olduğunu ortaya koymuştur (Hamidullah, 1981: 261).

3.2. Müslümanların Can Güvenliğinin Önemi

İslam dinine göre insan Allah'ın (c.c) mükerrer bir varlığıdır. Kâinattaki mevcudat Âdemoğlu'nun emrine amade kılınmış ve o, eşref-i mahlûkat olarak yeryüzüne halife tayin edilmiştir (Bakara: 2/30). Ayet-i kerimede, “O, geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı sizin hizmetinize verdi. Bütün yıldızlar da O'nun emri ile sizin hizmetinize verilmiştir. Şüphesiz bunlarda aklını kullanan bir millet için ibretler vardır” (Nahl: 16/12) buyrulurken kâinatın en değerli varlığı olduğu teyit edilmiştir. İman etmiş bir insan ise, Allah indinde Kâbedâhil tüm varlıklardan daha değerlidir (İbn Mâce, “Fiten”, 2). “Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir kadından yarattık. Birbirinizi tanıyıp sahip çıkmanız için milletlere, sülâlelere ayırdık. Şunu unutmayın ki Allah'ın nazarında en değerli, en üstün olanınız takvâda en ileri olanıdır. Muhakkak ki Allah her şeyi mükemmelen bilir, her şeyden hakkıyla haberdardır” (Hucurât: 49/13) buyrulurken, takva sahiplerinin Allah'ın nazarında en değerli kimseler olduğu vurgulanmıştır. Öyle ki, Allah katında değerli olan mü'minin ırzı, namusu, malı ve kanı (canı) haram kılınmıştır. Nitekim Ebû Hüreyre'den (ra) rivâyete göre, Allah Resûlü (sav): “Müslüman, Müslümanın kardeşidir, ona hainlik yapamaz ona yalan söylemez onu yüzüstü bırakmaz. Müslüman'ın, Müslümana ırzı, namusu, malı ve kanı (canı) haramdır. Takva Allah'a karşı sorumluluk bilinci işte şurada (kalpte) dir. Müslüman'ın, Müslüman kardeşini küçük görmesi şer olarak ona yeter” buyurmuştur (Buhârî, “Edeb”, 34, Ayrıca bk. Müslim, “Birr ve Sıla”, 17; Tirmizî, “Birr-Sıla”, 18). Allah Resulü (sav), herhangi bir topluluğa karşı savaş için çıktıklarında orada bir Müslüman'ın olup olmadığını bilmek ister, İslâm şâairlerinden olan mescidin olması veya ezan sesinin gelmesine göre hareket ederlerdi. İbnîsam el Müzenî (ra), babasından; Resûlullah (sav), bir ordu ve akıncı birliği gönderdiğinde “Savaş için gittiğiniz bölgede bir mescid görürseniz ve ezan sesi işitirseniz o bölge halkından kimseyi öldürmeyin” dediğini aktarmıştır (Buhari, “Ezan”, 6; Ayrıca bk. Müslim, “Salât”, 9; Ebû Dâvûd, “Cihad”, 91). Başka bir hadiste de, Cerir b. Abdullah'tan (ra), yanlışlıkla bir Müslüman'ın öldürülmemesi konusunda Hz. Peygamber'in hassasiyetini şöyle aktarmıştır. “Resûlullah (sav) Has'am kabilesine bir müfreze gönderdi. Orada bulunan insanlardan bir kısmı Müslüman olduklarını bildirip kendilerini korumak için secdeye kapandılarsa da öldürüldüler. Durum Resûlullah'a (sav) ulaştıca onlardan her biri için yarım diyet ödenmesini emretti ve: “Ben müşrikler içerisinde yaşantısını devam ettiren her Müslümandan uzağım” buyurdu. Nedendir? Ey Allah'ın Resûlü! diye sorduklarında “Çünkü onların yaktıkları ateşler birbirinden ayırt edilemez veya müşriklerle Müslümanların ateşleri birbirlerini görmesin yani çok yakın olup uzaktan bu yanan ateşin kimin olduğu belirsiz olur ve yanlışlıkla müşrik yerine Müslüman öldürülür buyurdular” (Tirmizî, “Siyer”, 42; Ebû Dâvûd, “Cihad” 95). Semure b. Cündüp'den nakledilen başka bir hadiste, Resûlullah (sav), “Müşriklerle aynı bölgede oturmayın onlarla cemaat olmayın veya onlarla evlenmeyin kim onlarla cemaat olur veya evlenirse onlar gibidir” buyurmuştur (Tirmizî, “Siyer”, 42). Bu rivayetlerden de anlaşılacağı üzere, bir Müslümanın, mecbur kalmadıkça ve tebliğ düşüncesi olmadıkça gayrimüslimlerin arasında yaşaması uygun görülmemektedir. Bununla birlikte, bir topluluğa karşı cihada giden askerlerin kendilerine Müslüman olduğunu söyleyen kişileri önyargı ile öldürmesi de hoş karşılanmamış, kasıtlı olmasa bile bir Müslümanı öldürmeleri sebebi ile diyet ödemekle yükümlü kılınmıştır (Bk. Tirmizî, “Siyer”, 42).

3.3. İslâm'ın Yayılmasına Engel Olan Mâniaların Bertaraf Edilmesi

Allah Resûlü (sav), insanları hak ve doğru yola davet ederek Allah'ın sevip razı olduğu kimseler olmaları için gayret etmiştir. İslâm'ı insanlara ulaştırmada bir kısım engellerle karşılaşınca da, bu engelleri bertaraf etmek gayesiyle savaşmak zorunda kalmıştır. Yapılan bu savaşlarda arzu edilmemesine rağmen mal ve can kayıpları olmuştur. Bazı savaşlarda stratejik olarak düşman tarafının malına da zarar verilmiştir. Bu konudaki önemli örneklerden birisi de Hz. Peygamber'in Nadîroğulları ile yapmış olduğu savaştır. Benî Nadîr Yahudileri ile yapılan savaşta, Allah Resûlü'nün emri doğrultusunda Nadîroğullarının bazı hurma ağaçlarının yakılması ve evlerinin bazılarının tahrip edilmesi teslim olmaya zorlama gayesi ile yapılmıştı. Ağaçların yakılması meselesi savaş hali gibi özel durumlara hamledilebilir (Yılmaz, 2013: 139). Benî Nadîr Yahudileri ile Hz. Peygamber emân anlaşması yapmıştı. Bu anlaşma gereği iki taraftan birine düşman saldırısı olursa birbirlerine yardım etmeleri kararlaştırılmıştı. Ancak Yahudiler anlaşmalarına sadık kalmayıp Hz. Peygamber'e suikast yapmaya kalkışınca Allah Resûlü hemen bir ordu hazırlayıp

üzerlerine yürüdü. Nadiroğulları sağlam olan kalelerine girip teslim olmadılar. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sav), onları can damarından vurup dışarı çıkmalarını temin etmek için bazı hurma ağaçlarının kesilmesini ve yakılmasını emretti. Bunun üzerine “Ya Muhammed doğrusu sen, bozgunculuğu yasaklar ve bozgunculuk yapanı kınardın. Hurmaları kesmek ve yakmak da ne oluyor öyleyse” diye bağırma başladı (İbn Kesir, 1990: 2537). Onların bu bağrıışmaları bir takım Müslümanları da tereddüde sevk etti. Bunun üzerine “(Savaş gereği) hurma ağaçlarından her neyi kestiniz yahut (kesmeyip) kökleri üzerinde dikili bırakmışsanız hep Allah’ın izniyledir. Bu da fâsıkları rezil etmesi içindir” (Haşr: 59/5) âyetinâzil oldu. Böylelikle Müslümanların tereddüt ve endişeleri giderilmiş oldu. İslâm hukukçularından bir kısmı bu hadise ve âyet-i kerimeye dayanarak, savaşta ağaçların kesilmesi ve kalelerin yıkılmasında bir sakınca görmemiş, bir kısmı da bunu hoş karşılamamıştır. İmam Evzâî (ö.774), Hz. Ebû Bekir’in (ra) meyve veren ağacın kesilmesini ve binaların yıkılmasını yasakladığını, kendisinden sonraki Müslümanların da aynı şekilde uyguladıklarını söylemiştir. İmam-ı Şafii (ö. 820), düşman topraklarında gerektiği şekilde yakıp yıkmakta ve meyveleri koparmakta bir sakınca olmadığını ifade etmiş, Ahmed b. Hambel (ö. 855) bazı stratejik durumlarda bunun kaçınılmaz olabileceğini fakat boş ve manasız yere yakılıp yıkılamayacağını söylemiştir (Bk. Tirmizî, 2007: 131). Ümmetin uygulaması da bu yönde olmuş, Müslümanların günümüze kadar yaptıkları savaşlarda gereksiz yere yakıp yıkmamaya azami derecede dikkat edilmiştir.

Hz. Peygamber, sorun çıkartmadıkları ve İslâm’a engel olmadıkları sürece gayrimüslimlerin İslam beldelerinde hayatlarını idame ettirmelerine, dinlerini yaşamalarına müdahale etmemiş, onların zaman içinde İslâm’ı kendi rızaları ile kabul etmeleri için zemin oluşturmuştur. Ancak İslâm’ın yayılmasını engellemeye yönelik düşmanca hareket etmeleri durumunda onlara savaş ilan edip İslâm’ın hâkimiyet ve otoritesini tesis etmenin yoluna bakmıştır. Bu savaşta uygulamasında Nadiroğullarının alabildikleri kadar eşyalarını alıp ayrılmasına müsaade ederek düşmanlarını öldürme yok etme anlayışı ile hareket etmediğini göstermiştir (Hamidullah, İstanbul: t.y. s.1031).

3.4. Savaşta Uyulması Gereken Temel Disiplinler

Kur’ân-ı Kerim Müslümanların barış içinde yaşamalarını ister ve inananlara, “Ey iman edenler, topluca barışa girin...” (Bakara: 2/208) hitabıyla bunu emreder. Kur’ân-ı Kerim’de Müslümanlara, insana değer verme ve en temel haklardan olan yaşam hakkına saygı gösterme öğütlenmiş, haksız yere cana kıymayı tüm insanları öldürmeye eş tutup, bir insanın canını kurtarmayı da tüm insanlığın yaşamına vesile olma gibi değerlendirileceği ifade edilmiştir (Bk. Furkan: 25/68). Savaş iznini de şarta bağlayarak; “Sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda siz de savaşın, ancak aşırı gitmeyin. Çünkü Allah aşırı gidenleri sevmez” (Bakara: 2/190) buyrulurken savaş için belli kıstaslar getirilmiştir. İbn Kesir bu âyetin Medine’de savaş konusunda nâzil olan ilk âyet olduğunu bildirerek, âyet nâzil olunca Resûlullah’ın (sav) Müslümanlara karşı bir saldırı olması durumunda savaştığını, savaşmaktan kaçınanlardan da uzak durduğunu söyler. Ayetteki “Sizinle savaşanlara karşı” ifadesinin “Onlar sizinle topluca savaştıkları gibi siz de müşriklerle topluca savaşın” (Tevbe: 9/36) âyetinde işaret edilen, misliyle mukabelede bulunma anlamına geldiğini ifade etmiştir. Aynı zamanda düşmanlık edenlere karşı savaşmaya, tahrik ve teşvik olduğu anlaşılmaktadır. İslâm âlimleri, “Ancak aşırı gitmeyin. Çünkü Allah aşırı gidenleri sevmez” (Bakara: 2/190) âyetinde ifade edilen aşırı muamelelerin; işkence yapmak, çocukları, kadınları ve savaşa katılmamış olan yaşlıları öldürmek, rahipleri, hahamları katletmek, gereksiz yere ağaçları yakıp, hayvanları öldürmek gibi yasak davranışlar olduğunu bildirmişlerdir (İbn Kesir, 1990: 152). Nitekim “Allah Resûl’ünün katıldığı savaşlardan birinde bir kadın öldürülmüş olarak bulununca, Resûlullah (sav) bunu çirkin gördü ve kadınlarla çocukların öldürülmesini yasakladı” (Tirmizî, “Siyer”, 19; Ayrıca bk. Buhârî, “Cihad”, 146; Dârimî, “Siyer”, 25). Hz. Peygamber, bizzat katıldığı savaşlardaki uygulamalarıyla ve askeri birliklerin başına tayin ettiği komutanlara nasihatleriyle savaşta dikkat edilmesi gereken hususları ayrıntılı olarak göstermiş ve izah etmiştir. Süleyman b. Büreyde’nin (ra) babasından rivâyetine göre: “Resûlullah (sav) bir ordu göndereceği vakit özellikle komutanına Allah ve Resûl’ünün emirleri doğrultusunda hareket etmesini ve beraberindeki Müslümanlara iyi muâmelede bulunmasını tavsiye etmiştir” (Tirmizî “Siyer”, 48; Ayrıca bk. Müslim, “Cihad”, 3; Ebû Dâvûd, “Cihad”, 73; İbn Mâce, “Cihad”, 38).

İslâm’ın savaş prensipleri diyebileceğimiz nasihatler maddeler halinde şu şekilde özetlenebilir:

1. Komutanın, Allah ve Resûl’ünün emirleri doğrultusunda hareket etmesi,
2. Birlikte cihada çıktığı Müslümanlara iyi muâmelede bulunması,
3. Allah adına Allah yolunda savaşması,
4. Emân (güvence) talebi olması durumunda herhangi bir yanlışlık yapma durumunda olumsuzluğun Allah ve Resûl’üne râci olmaması için emânı Allah ve Resûl’üne değil kendi adına vermesi,
5. Muhasara altına alınan düşman Allah’ın hükmü ile teslim olmayı isterler ise herhangi bir yanlışa sebebiyet vermemek için komutanın kendi hükmü ile karar vermesi,
6. Ganimet mallarına hainlik edilmemesi,

7. Verilen sözde durulması,
8. Öldürülen kimselerin gözünü oymak kulak ve burunlarını kesmek (müsle) gibi işlerin yasak olması,
9. Çocukların, kadınların, ihtiyarların savaşa katılmayıp ibadeti ile meşgul olan din adamlarının öldürülmemesi,
10. Savaş başlamadan önce Müslüman olmak, cizye vermek veya savaş yapmak üzere üç alternatif sunulup muhayyer bırakılması gibi hususlar İslam'ın savaşa dair koyduğu hukuklardan sayılabilir.

Hız. Peygamber döneminde yapılan savaşlar tarihte en az can kaybının olduğu savaşlardandır. Yapılan tespitlere göre, onun dönemindeki savaşlarda, sahabeden Şehid olan kişi sayısı, (Bî'ri Maûna'da Şehid edilen sahabiler hariç) yüz otuz sekiz, müşriklerden öldürülen kişi sayısı da (Benî Kurayza gazvesinde öldürülenler hariç) iki yüz on altıdır (Hamidullah, 1981: 21).

3.5. Savaşa Katılmaya Engel Olan Mazeretler ve Özürlülerin Durumları

Müslümanın, sahip olduğu can mal ve tüm imkânları ile Allah yolunda cihad etmeye her an için hazır olması gerekmektedir. *"Ey mü'minler! Sizler gerek hafif, gerek ağırlıklı olarak hep birlikte seferber olunuz, Allah yolunda mallarınızla ve canlarınızla cihad ediniz. Eğer anlıyorsanız, sizin için hayırlı olan budur"* (Tevbe: 9/41) ayetinden, cihad'ın önemli bir mazeret olmadan terk edilmemesi ve hep birlikte topyekûn savaşa katılmak gerektiğini anlayan sahabiler, makul olan mazeretleri olsa bile cihada katılmayı yeğlemişlerdir. Nitekim âmâ olan İbn Ümmî Mektûm(ra), Hız. Peygamber'e "Benim de savaşa çıkmam gerekir mi?" diye sorunca, Hız. Peygamber, "Sen ya hafifsin, ya da ağır" buyurmuş, bunun üzerine İbn Ümmî Mektûm, silahını kuşanıp savaşa katılmaya Hız. Peygamber'in önüne gelince *"Âmâyâ bir hareç, darlık ve günah yoktur"* (Fetih: 48/17) âyeti nâzil olmuştu (Tirmizî, "Cihad", 1; Ayrıca bk. Buhârî, "Cihad", 35; Nesâî, "Cihad", 4). Ayetteki "hafif ve ağır" ifadesinin, şartlar ne olursa olsun, Allah'ın dinini yüceltmek için cihad'ın meşrû olan her şeklini yapma anlamını ihtiva ettiği söylenmiştir. Çünkü cihad sadece düşmanla savaşmaktan ibaret değildir. Bire bir cephede savaşma cihadın en zoru olduğundan, öncelikle kıtal manası akla gelmektedir. Bu ayette ifade edilen husus da fiilen cephede yapılan cihaddır. Kolay veya zor, binitli veya yaya, genç veya ihtiyar, zengin veya fakir, hafif veya ağır silahlı, kısaca kişinin durumu hangisine girerse girsin cihada mutlaka katılması gerektiğine kesin delil teşkil etmektedir. Fakat daha sonra nâzil olan *"Allah ve Resulüne sadık kalmak, onlar hakkında iyi düşünceler taşımak şartıyla zayıflara, hastalara ve savaş silah ve biniti almaya maddî imkânı olmadığından dolayı savaşa katılmayanlara sorumluluk yoktur. Zira onlar, geri kalmakla beraber, memleketlerinde iyilik ediyorlar. İyilik edenlere diyecek bir şey yoktur. Gerçekten Allah gafurdur, rahîmdir"* (Tevbe: 9/91) âyetiyle zayıflar, hastalar, savaşta harcayacak bir şeyi olmayan fakirler bu hükmün dışında tutulmuştur (Kandemir, v.dğr. 1997: 7).

4. Savaş Esnası Uygulamalar

4.1. Hız. Peygamber'in Orduyu Sevk-i İdaresi

Kur'ân-ı Kerîm Hız. Peygamber'in beşerî yönlerini nazara vermenin yanında risâlet vazifesinin gereği olarak diğer insanlar arasındaki özel konum ve otoritesine işaret eder. Zira Müslümanlardan örnek bir toplum meydana getirmek ancak etkili bir otorite ile mümkün olabilirdi. Kur'ân'da, O'nun (sav) liderlik ve otoritesi saltanat anlamına gelen "mülk" kavramı ile değil, "hüküm" kavramı ile ifade edilmiştir (Bk. Nisâ: 4/60,65). Hız. Peygamberin "hüküm" sahibi olmasının en net göstergelerinden biri Mekke fethi sırasında yaşananlardır. On bin kişilik İslâm ordusu Hız. Peygamber'in liderliğinde Mekke'ye yaklaşmış olmasına rağmen Mekkelilerin bundan haberi olmamıştı. Disiplinli bu büyük orduyu görüp çok etkilenen Ebû Süfyan Hız. Abbas'a (ra), "Vallahi kardeşinin oğlunun saltanatı (mülkü) çok büyümüş." dedi. Bunun üzerine Hız. Abbas, "Hayır! Vallahi, bu saltanat değil, nübüvvettir." diye cevap verdi. "Saltanat" ve "mülk" kelimelerinin taşıdığı olumsuz mana ile bu tabloyu izah mümkün olmadığı için, Hız. Abbas, Ebû Süfyan'ın saltanat olarak görüp ifade ettiği hususu tashih etme lüzumu duymuştur (Özel, 2005: 432). Zira Hız. Peygamber Mekke'den kovulup çıkartılalı henüz on yıl olmuştu. Bu kısa süre içinde kendisine inanıp tâbi olan insanlardan oluşan, karşı konulması mümkün olmayan muhteşem bir ordu ile aslî yurdu olan çok sevdiği Mekke'ye fatih bir komutan olarak dönmüştü. Bu muhteşem tablo, ne insanî üstün bir çaba ile ne de saltanatla elde edilebilirdi. Bu ancak nübüvvet ile tazvif edilmiş olan bir nebiye Allah'ın dilemesi ve yardımı ile gerçekleşebilecek bir tabloydu (Görmez, v.dğr., 2013: 289). Onun peygamberliğinin dışında beşerî olarak da; ordu komutanı, devlet reisi vb. her konuda önder olduğu görülmektedir.

Hız. Peygamber, komutan olarak ordu birliklerinin görevlerini tespit eder ve sorumluluklarını tek tek izah ederek şu şekilde talimatlar verirdi. "Hatlarınızı bırakıp ayrılmayınız, hiçbir yere kıvıldamayıp yerlerinizde kalınız. Ben emir vermedikçe savaşa başlamayınız. Oklarınızı düşman size yaklaşmadan kullanıp israf etmeyiniz, düşman kalkanını açtığı zaman okunuzu atınız. Düşman iyice yaklaşınca elinizle taş atınız. Daha da yaklaşırsa mızrak ve kargılarınızı kullanınız. Kılıç en sonra, düşman ile göğüs göğse geldiği vakit kullanılacaktır" (Hamidullah, 1981: 83). Bu hadisten anlaşılacaktır ki; Hız. Peygamber'in bu talimatının özünü karşı tarafı bile öldürüp yok etme gayesi gütmemiş, bilakis en az zararla işi sonlandırmayı hedeflemiştir. Hız. Peygamber "Allah her hususta güzellik ve iyilikle hareket etmenizi

emretmektedir. O halde öldürürken bile en iyi ve en güzel tarzda öldürünüz buyurmuştur (Müslim, “Sayd”, 57). Kadınların, çocukların, eli silah tutmayan yaşlıların, hizmetçilerin vb. öldürülmesini yasaklamıştır(Hamidullah, 1981: 83).

4.2. Korkusuzca Savaşmanın Önemi ve Savaş Ortamından Kaçanın Durumu

Ölüm korkusu insanın en temel duygularından biridir. Bu duygu savaş ve felaket anlarında daha ön plana çıkmaktadır. İnsan, çok sevdiği malını, çoluk çocuğunu ve canını kaybetmekle karşı karşıya kaldığında direncini kaybedebilmektedir. İnsanın bu duygusu düşmanları tarafından da işletilerek, psikolojik harp teknikleri ile daha savaşmadan zihnen mağlup etmek için kullanılır. Allah yolunda cihad edecek Müslümanın korkuya mağlup olmaması büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle Kur’ân-ı Kerîm’de mü’minlerin Allah yolunda cihad ederken korkusuzca duruşları zikredilerek tebcil edilmiştir (Bk. Ahzâb: 33/22).Hz. Peygamber korkusuzlukta da örnekti. Berâ b. Âzib’den(ra) rivâyete göre, “Bir adam Berâ b. Âzib’e, “Ey Ebû Umâra “Huneyn savaşında Resûlullah’ı (sav) yalnız bırakıp kaçmış mıydınız?” diye sordu. Berâ (ra): “Hayır vallahi Resûlullah (sav), geri çekilmedi fakat Hevazin’in oklarıyla karşı karşıya kalan bazı askerler dönüp kaçtılar. Bu esnada Resûlullah (sav), katırının üzerinde ve Ebû Sûfyân b. Hâris b. Abdulmuttalip de katırın yularını tutar vaziyetteyken “Ben Peygamberim yalan yok, ben Abdulmuttalib’in torunuyum” diyordu (Tirmizî, “Cihad”, 15; Ayrıca bk. Buhârî, “Cihad”, 32; Müslim “Cihad”, 28). Ordunun nispeten bozguna uğradığı durumlarda korkusuzca öne atılan Allah Resûlü (sav), askerın psikolojisini olumlu yönde etkileyerek derlenip toparlanmalarını temin ediyordu. Berâ b. Âzib yıllar sonra Huneyn’den bahsederken, “Vallahi harp kıızıştığında biz düşmandan Hz. Peygamberle korunuyorduk! Bizim en cesurumuz onunla yan yana durabilendi” (Müslim, “Cihad ve Siyer”, 28) diyerek onun şecaat ve kahramanlığını anlatmıştı.Hz. Peygamber, savaş anında tedbirlerini aldıktan sonra tam bir tevekkül ile Allah’a dayandığını, savaşın en çetin ve zor zamanlarında atını mahmuzlayıp düşmanın üzerine yürüyerek gösteriyordu. Ondandır bu dersi alan ve hayatına tatbik eden ilk Müslümanların oluşturduğu bu ordunun karşısına çıkmaktan düşmanlar ciddi endişe ediyorlardı. Özellikle ilk Müslümanlarda, Allah yolunda cihad ederken şehid olma yönünde ciddi bir motivasyon görmek mümkündür. Bu sebeplerdir ki, Tebuk seferinde güçlü Bizans ordusu İslâm ordusunun karşısına çıkamaya cesaret edememişti.

Düşmanla mücadelenin zorlaştığı anlar sabredip dayanmanın en zor olduğu zamanlardır. Savaşın dayanılmaz hale geldiği bu anlarda korkuya kapılarak kaçanlar, askerın direncini kırıp savaşın kaybedilmesine neden olabilirler. Bu sebeple savaştan kaçma yedi büyük günahın biri olarak zikredilmiştir (Bk. Buhârî, “Vesâyâ”, 23; Müslim, “İmân”, 145). Ayet-i kerimede“*Ey iman edenler! Ordu halinde kâfirlerle savaşmak için karşılaştığınızda, onlara arkınızı dönüp kaçmayın. Her kim böyle bir günde, -savaş icabı dönüp hücum etmek için bir tarafa çekilmek veya diğer bir birliğe katılmak gibi taktik bir maksat dışında- düşmana arka çevirirse, Allah'tan bir gazaba uğrar; onun varacağı yer cehennemdir, o ne kötü bir âkıbetir!*”(Enfal: 8/15-16) buyrulmuştur. Ayette geçen savaş taktiği olarak geri çekilmenin Hz. Peygamber'in bizzat katıldığı savaşlarda söz konusu olamayacağını ifade eden bazı müfessirler âyetlerin şiddetli ifade ve hükümlerinin Hz. Peygamber zamanına ve onun bizzat katıldığı savaşlara mahsus olduğunu ileri sürerek, düşmanın sayısı ne olursa olsun savaşı bırakıp çekilmenin caiz olmadığını söylemişlerdir. Hz. Peygamberin katılmadığı bazı savaşlarda korkup geri çekilmeler olmuştu. Ayetteki şiddetli ikazın tesiri ile Resûlullah’ın huzuruna gelerek mahcubiyetle özür arz etmeleri üzerine Hz. Peygamber onların geri çekilmelerini savaş taktiği sınıfında değerlendirerek, “Siz savaştan kaçanlar değil, tekrar savaşmak üzere geri çekilenlersiniz. Müslümanlar geri çekildiklerinde takviye için geldikleri birlik benim”(Ebû Dâvûd, “Cihad”, 96) diyerek, ashabını teselli etmişti. Bu hususla ilgili İbn Ömer’den rivayet edilen, “Resûlullah (sav) bizi bir müfreze olarak göndermişti. Derken hepimiz bozguna uğradık darmadağın bir duruma geldik. Medîne’ye dönerek gizlendik ve mahvolduk dedik”. Sonra Resûlullah (sav)’e geldik ve “Ey Allah’ın Resûlü biz savaştan kaçan kimseleriz” deyince,Resûlullah (sav): “Hayır sizler döne döne savaş eden kimselersiniz. Ben de Müslüman birliğinden bir askerim” buyurdular (Tirmizî, “Cihad”, 36; Ayrıca bk. Ebû Dâvûd: Cihad: 96).¹Savaştan kaçmayı kebâir (büyük günahlar) arasında sayan hadisten başka (Bk. Buhârî, “Vesâyâ”) iki âyet daha bu konu ile ilgilidir. Bunlardan birinde, Uhud’da Savaş meydanını tekedenden kınanmış ve Allah’ın affından söz edilmiştir (Bk. Âl-i İmrân: 3/155). Diğer âyette de, Huneyn Savaşı’nda oluşan arbedede kaçanlar kınanmış, bir kısmının affedildiği bildirilmiştir (Bk. Tevbe, 9/25-26). Ayetlerde ifade edilen savaş taktiği veya bir başka birliğe katılma amacı dışında savaştan kaçmanın büyük bir suç ve günah olduğu hükmü çıkartılabilir. Hz. Peygamber’in uygulamaları, ayetlerdeki nesih ve tahsis (özelleştirme) kuralları ve tarihî şartlar, dikkate alınarak naslardan şu hükümleri çıkartmak mümkündür. Savaşılan düşman ne kadar güçlü olursa olsun,

¹Tirmizî hadiste ifade edilen “Müfreze darmadağın oldu” sözünün manasının savaştan ürkip kaçtılar anlamında olduğunu, “Akhararün” ifadesinin taktik gereği bir başka birliğe katılmak üzere geri çekilme olduğu “savaştan kaçan” anlamında olmadığını belirtmiştir. Bk. Tirmizî, “Cihad”, 36.

Müslümanlar, Allah'ın yardımına güvenerek dayanmaya teşvik edilmiştir. Askerî birlikler fiilen çarpışırken bazılarının korkuya kapılarak kaçmaları askeri olumsuz etkileyip savaşın kaybedilmesini netice verebileceğinden şiddetle yasaklanmıştır. Bunun dışında, savaş ortamında teke tek mücadele ederken gerektiğinde canını kurtarmak için kaçmak, zaman ve şartlara bağlı olarak büyük bir düşman gücü karşısında zafer ihtimali bulunmadığı durumlarda savaşa girmemek, büyük zayıf verilme ihtimali karşısında ordu komutanının kumandası ile düzenli bir şekilde çekilmek gibi benzeri durumlar, savaştan kaçma veya savaşın kınanan ve yasaklanan çeşitlerinden birisi olarak değerlendirilemez. (Karaman, v.dğr., 2006: 672-674).

4.3. Savaşta Yaralıların Tedavisi ve Nefer Olarak Kadınların Durumları

Hz. Peygamber dönemi savaşlarında hanım sahabeler de kocaları ile birlikte bazı savaşarakatılarak, askere su taşımak, yemeklerini hazırlamak, yaralıları tedavî etmek gibi görevleri üstlenirlerdi. Enes (ra), "Resûlullah (sav) ile birlikte Ümmü Süleym ve bazı kadınlar da savaşa katılarak su dağıtırlar ve yaralıları tedavi ederlerdi" diyerek kadınların da savaşa katıldıklarını bildirmiştir (Tirmizî, "Cihad", 22; Ayrıca bk. Müslim, "Cihad", 47; Ebû Dâvûd, "Cihad", 32). Uhud ve Hendek gibi ölüm kalım mücadelesinin verildiği bazı savaşlarda kadın sahabilerin de bizzat savaştıkları olmuştur. Uhud savaşında savaşanlardan biri de Ümmü Umâre(ra) 'di. Onun Uhud'daki durumunu Sa'd b. Rebîbinti ÜmmüSa'd şöyle anlatmıştır: "Ey teyze, bana nasıl savaştığını anlat" dedim. Bana, "Günün evvelinde çıktım, halk ne yapıyor diye baktım. Benim yanımda su dolu bir kırba vardı. Hz. Peygamber'e vardım. Peygamber sahabilerin arasındaydı. O anda Müslümanlar galip durumdaydı. Müslümanlar kaçtıklarında peygamberin yanına gittim. Orada durup fiilen savaşmaya başladım. Yaralar beni sarsıncaya kadar Peygambere gelen kılıçları karşılıyor ve yayla ok atıyordum" dedi. Ben Ümmü Umâre'nin omuzunda derin bir yara izi gördüm. "Bu yarayı sana kim açtı" dedim. "İbnKamie denilen kâfir beni yaraladı. Allah onu zelil kılsın. Halk peygamberin etrafından kaçtığına, o, yönelip, 'Muhammed'i bana gösterin Eğer Muhammed bugün kurtulursa ben kurtulmayayım' diyordu Ben onun önüne çıktım. Yanımda Mus'ab b. Umeyr ve başka sahabiler de vardı. Bu darbeyi bana o vurdu. Ben buna karşılık ona bir kaç darbe vurdum. Fakat Allah'ın düşmanının sırtında iki zırh vardı. Darbeler tesir etmedi." dedi. Ümmü Sa'd da, Uhud gününde müşriklerden bir atlıyı öldürdü. Hz. Peygamber, "Uhud günü sağıma baktım Umâre'yi gördüm, soluma baktım Umâre'yi gördüm. O beni müdafaa etmek için çırpınıp duruyordu." dedi. Bu hadisten anlaşılmalıdır ki ilk dönem kadın sahabilerin de Allah Resûlü (sav) tensibi ile savaşa katılıp gerektiğinde bizzat savaştıkları ve ortaya koydukları kahramanca mücadelelerin Hz. Peygamber tarafından takdir edildiği görülmektedir. Savaşa katılan kadın sahabilere de savaş sonunda ganimetten hediye kabilinden bir kısım gönül alıcı cemileler de verilmiş ama ganimetten belirli bir pay ayrılmıyordu. Bununla birlikte savaşta çok önemli stratejik vazifeler yapan bazı bayan sahabilere ganimetten pay ayrıldığı da olmuştu (Hamidullah, 1981: 147).

4.4. Yağmalama-Ganimet Malına Hiyânet Etme

Cahiliye döneminde kabileler arası sık sık savaşlar yapılır, bu savaşlarda galip gelen taraf diğer kabilenin mallarını ganimet olarak alır aralarında paylaşırdı. Fakat ganimet mallarının taksiminde bir sistem gözetilmiyor yağmalama ve çapulculuk esasına göre hareket ediliyordu. Rafî b. Hadîc(ra), "Resûlullah (sav) ile bir savaştayken insanlardan bazıları acele ederek ganimetlerden bir şeyler alıp pişirmeye başladılar. Resûlullah (sav) askerin son grubundaydı. Resûlullah (sav), yemek pişirilen kapların yanından geçti ve emri üzerine bu kaplar dökülüp boşaltıldı sonra askerler arasında ganimeti taksim etti. Bir deveyi on koyuna eşit tuttu" diyerek rivayet etmiştir (Tirmizî, "Siyer", 40). Enes (ra) 'den rivayet edilen diğer bir hadiste de Allah Resûlü, "Herkim çapulculuk, yağmalama yaparsa bizden değildir" (Tirmizî, "Siyer", 40; İbnMâce, "Edahî" 6) buyurmuştur. Herhangi bir askeri birliğin düşmanla savaş neticesi elde ettiği ganimetlerin beşte bir nispetindeki hissesi diğer ganimetlerde olduğu gibi Resûlullah'ın (sav) emrine tahsis edilirdi. Beşte birlik bölüm ayrıldıktan sonra eğer savaş başlangıcında ganimet elde edilmişse dörtte bir, savaşın sonunda elde edilmişse üçte bir hisse nefel (mücâhid'e ganimetteki payından fazla) olarak verilir, geride kalan ganimet malları tüm askere taksim edilirdi (Hatipoğlu, 1983: 586-587). Allah yolunda ölümü göze alarak cihad eden askerlerin nefel vb. ile ödüllendirilmesinin yanında ganimet malları taksimat yapılmadan ganimet malından bir tasarrufta bulunulması kesinlikle yasaklanarak bu tür bir davranış çapulculuk sayılarak kınanmıştır. Hz. peygamberin ganimet malları paylaşılmasından pişirilen kaplardaki yemekleri döktürmesinden askeri terbiye ettiği ve unutulmayacak bir ders verdiği anlaşılmaktadır.

5. Savaş Sonrası Uygulamalar

5.1. Savaş Esirlerine Yapılan Muâmeleler

İslâm'ın silm ve barış anlayışı, savaş sonunda esirlere uygulanan muâmelelerde de açık olarak görülmektedir. İslâm, esirlere iyi davranışları metheder ve güzel övgülerde bulunur. Allah Resûlü ahabına bedir esirlerine iyi muâmelede bulunmalarını, yediklerinden yedirmelerini istemiş sahabe'yi-kirâm da bunu aynen uygulamıştı. Kendileri de aç olmalarına rağmen yemeklerini esirlere yedirmişlerdi. Sahabiler

yaptıkları bu fedakârca muamelenin başkalarına anlatılmasını istememiş, Allah'ın rızasını gözeterek yaptıklarını kalplerinden geçirmişler ve bunun böylece hissedilmesini arzu etmişlerdi. Allah (c.c) da onların kalbinden geçenleri bilmiş ve onların bu davranışlarını, "...Biz size *sırf Allah rızası için ikram ediyoruz, yoksa sizden karşılık istemediğimiz gibi bir teşekkür bile beklemiyoruz*" (Dehr: 76/9) ayeti ile tebci etmiştir. Resûlullah (sav) birçok hadiste, esir ve kölelere iyi davranmayı emretmiştir. Veda haccındaki son vasiyetlerinden biri de; "eliniz altındaki cariyelerinize iyi davranmanızı tavsiye ederim," şeklinde olmuştur (İbn Kesir, 1993: 8215-8218). Ebû Musa el-Eş'arî'den rivayete göre, Allah Rasûlü, (sav) "Esirleri serbest bırakın, aç doyurun, isteyene verin, hastayı ziyaret edin" (Sabık, 2003: 380) buyurmuştur. Müslümanların esirlere gösterdikleri bu yaklaşım onların gönüllerinin İslâm'a ısınmasını sağlamıştır. Esirlerle ilgili olan diğer bir ayette de; "İmdi kâfirlerle savaşta karşılaştığınız zaman hemen boyunlarınızı vurun. Nihayet onları iyice mağlup edince, işi sağlama bağlayın, onları esir alın. Savaş bitince onları ister lütuf olarak karşılıksız salıverir, ister fidye alarak bırakırsınız. Durum şu ki: Allah dileseydi, onlardan intikamınızı alır, onları cezalandırırdı. Fakat O, sizi birbirinizle denemek için savaşı emrediyor. Allah yolunda öldürülenler var ya, Allah onların yaptıklarını asla zayi etmeyecek, boşa çıkarmayacaktır" (Muhammed: 47/4). Bu ayet Bedir harbinden sonra nâzil olan bir ayet olup, mü'minlerin hâkim güç haline gelene kadar, daha fazla fidye alabilmek niyetiyle çok esir almaları hoş karşılanmamış, bu tür yaklaşım dünya metâna talip olma addedilmiştir. İslâm âlimlerinden bazıları, esirlerin fidye mukabili veya karşılıksız bırakılma muhayyerliğinin Kur'ân'da ifade edilen, "*Haram olan aylar çıkınca; artık müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün*" (Tevbe: 9/5) ayeti ile nesh olduğunu ileri sürmüşlerdir. Çoğunluk ise âyetin nesh olmadığı görüşündedir. Bir kısım âlimler de, imamın (devlet başkanının) esirleri karşılıksız veya fidye ile serbest bırakmak arasında muhayyer olduğunu, esiri öldürmesinin caiz olmadığını söylemişlerdir. Bu görüşte olanların bir kısmı da Hz. Peygamber 'in Bedir esirleri içinden Nadrîbn Haris ve Ukbe İbn Ebu Muayt'ı öldürdüğünü örnek göstererek, dilediği takdirde devlet başkanının esirleri öldürme yetkisinin bulunduğunu ifade etmişlerdir (Sabık, 2003: 380).

5.2. Savaş ve Cariyelik

Savaş sırasında esir edilen kadınlar hizmetçi manasına kölenin eş anlamlısı olarak "cariye" olarak isimlendirilmiştir. Cariye, İslâm hukukunda ganimet statüsüne girdiğinden dolayı ihtiyaç sahibi gazilere hizmetçi olarak verilir, efendisi onu dilerse satabilirdi. Bu mü'minlere ayetle tanınan bir haktı. "Onlar mahrem yerlerini günahlardan korurlar. Yalnız eşleri ve cariyeleri ile ilişki kurarlar. Çünkü bunu yapanlar ayıplanamazlar. Ama bu sınırın ötesine geçmek peşinde olanlar, işte onlardır haddi aşanlardır" (Mü'minûn: 23/5,6,7) buyrulmuştur. Cariyelere, efendisi şahsî hizmetlerini gördürebilir, isterse nikâh kıymadan onunla birlikte olabilirdi. Bu hakkı mü'mine Kur'ân tanımış olmakla birlikte Hz. Peygamber, köle ve cariyelere bir takım haklar vererek onların insanî onurunu koruma altına almıştır. Köleliğin zaman içinde kaldırılmasını hedefleyen İslâm, had ve cezaların birçoğunda birinci şart olarak köle âzat etmeyi getirmiş, ayetve hadislerde köle âzat etme mükâfatının yüksekliğine işaretlerle köle âzat etme teşvik edilmiştir (Bk. Beled: 90/11-13). "Kim Müslüman bir köleyi âzat ederse, Allah Teâlâ onun her uzvuna karşılık âzat edenin bir uzvunu cehennem ateşinden kurtarır. Hatta üreme uzvuna karşılık üreme uzvunu da ateşten âzat eder" buyrulmuştur (Buhârî, "Keffârât", 6; Müslim, "İtk", 22-23; Tirmizî, "Nüzûr", 14). Bu zaviyeden olarak savaşta esir alınan kadınlar hususunda da belli kural ve sınırlamalar getirilmiş, esir edilen kadın hamile ise ona doğum yapana kadar yaklaşmayı yasaklamıştır. İrbad b. Sâriye(ra), "Resûlullah (sav), savaşta elde edilen hamile kadınlara doğum yapıncaya kadar cinsel ilişki kurulmasını yasakladı" demiştir.²(Tirmizî, "Siyer", 15; Dârimî, "Cihad", 38).

Cariye, efendisinin cinsi isteklerini karşılayan kadın hizmetçi gibi algılanmaktadır. Savaş esiri olarak alınıp hizmet maksadı ile gazilere verilen hizmetçi olarak aynı statüdeolan erkeklerle köle, kadınlara da cariye ismi verilmiştir. Köle ve cariye hukuk olarak aynı haklara sahiptirler. Kur'ân'da cariye olarak istihdam edilen kadınlar için "*Dünya hayatının geçici metânını elde etmek için, sakın cariyelerinizi -hele iffetli olmak isterlerse- fuhşa zorlamayın! Her kim onları fuhşa zorlarsa, bilinmelidir ki zorlanmalarından sonra, Allah kendileri hakkında gafurdur, rahîmdir*" (Nûr: 24/33) buyrularak cariyeler ile ilgili hak ve sınırlamalar getirilmiştir.

5.3. Ganimetlerin Taksiminde Gözetilen Esaslar

Ganimetler daha önceki peygamberlerin ümmetlerine haram olduğu halde Peygamberimizin ümmetine helal kılınmıştır. Ebû Umâme(ra)'den rivâyete göre, Allah Resûlü (sav), "Allah beni peygamberlerden veya ümmetimi diğer ümmetlerden üstün ve değerli kılıp ganimeti de bize helal saymıştır" (Tirmizî, "Siyer", 6) buyurarak ifade etmiştir. Yine Ebû Hüreyre'nin(ra) rivâyet ettiği başka bir hadiste, Allah Resûlü (sav), "Altı konuda diğer Peygamberlerden üstün ve değerli kıldım.

²İmam Evzâî, bir kimse savaş esirlerinden hamile olan bir cariye satın alırsa "doğumunu yapıncaya kadar cinsel ilişki kurulmaz" kaidesine göre hareket etmesi şarttır. Hür kadınlara gelince iddet beklemeleri emredildiğine dair sünnet geçerlidir demiştir. Bk. Tirmizî, "Siyer", 15.

- 1- Cevâmiul Kelîm (az sözcükte çok mana ifade etme kabiliyeti) bana verildi.
- 2- Düşmanların kalplerine Allah tarafından korku salınması sebebiyle daima savaşlarda galip geldim.
- 3- Ganimet malları ümmetler içerisinde sadece bana helal kılındı.
- 4- Yeryüzünün tamamı benim için mescid ve tertemiz kılındı.
- 5- Tek bir topluma değil tüm insanlığa gönderildim.
- 6- Peygamberlik benimle son buldu ben son peygamberim (Tirmizî, "Siyer", 6; Ayrıca bk. Müslim, "Mesacid", 1) buyurarak ganimet almanın ümmetine helal kılındığını bildirmiştir.

Hz Peygamber, savaşa katılan askere fazlalık pay olan "nefel" hakkı tanımış böylelikle savaşa katılan asker, bir nevi ödüllendirilmiştir. Bu hususta Ubâde b. Sâmit (ra), "Allah Resûlü (sav), ordudan bir müfrezeyle önden gönderirdi. Onlar da düşman kuvvetlerine saldırıp bir ganimet elde ettikleri zaman o ganimetin beşte biri çıkarıldıktan sonra kalanın dörtte biri o müfrezeyle ait olurdu. Kalan dörtte üçe ise diğer askerler de ortak olurlardı. Savaş bittikten sonra yine bir müfreze düşman kuvvetlerine saldırıp yine bir şeyler elde ederse bu sefer elde ettiklerinin beşte biri ayrıldıktan sonra kalanın üçte biri müfrezeyle, geri kalanına ise, ordudaki tüm askerler ortak olurlardı. Teşvik için böyle yapılırdı" buyurmuştur (Tirmizî, "Siyer", 12; İbn Mâce, "Cihad", 35; Dârimî, "Cihad", 42). Biniti ile süvari olarak savaşa katılan askerler ganimet malından daha fazla pay alırdı. Savaşta atlar büyük vazife görüp savaşın kazanılmasında çok önemli görevleri yerine getiriyorlardı. Bu sebeple at için iki hisse, asker için bir hisse verilmiştir. İbn Ömer (ra), "Resûlullah (sav), ganimet mallarını dağıtırken at için iki hisse asker için bir hisse ayırdı" buyurmuştur (Tirmizî, "Siyer", 6; Ayrıca bk. İbn Mâce, "Cihad", 36; Ebû Dâvûd, "Cihad", 143). Allah Resûlü (sav)'in ganimet mallarının taksiminde gözettiği bu sistemle, insan fıtratı göz ardı edilmemiş yapılan güzel bir iş geciktirilmeden ödüllendirilerek takdir edilmiş, böylelikle savaşa fiili iştirak etme teşvik edilmiştir. Şurası da bir gerçektir ki, ganimet, nefel gibi bir kısım teşvik unsuru ödüllerin konulmuş olması ile birlikte, Allah yolunda cihada çıkan askerin dünyevi bir beklentiye girmesi hoş karşılanmamış, özellikle ganimet gibi bir kısım dünyevi menfaatleri önceleyerek cihada iştirak etme tamamen merdud görülmüştür. Bu hususta Hz. Peygamber, "Allah yolunda gazâ ederek ganimet alan hiçbir ordu yoktur ki, âhirette alacakları ecirlerinin üçte ikisini peşin almış olmasınlar. Kendileri için geriye ecir üçte biri kalır. Ganimet almazlarsa kendilerine ecirlerinin tamamı verilir" (Müslim, "İmâre", 153) buyurmuştur.

5.4. İslâm Ülkesindeki Gayr-i Müslimlerle İlişkiler ve Cizye

Cizye, Arapça cezâ kelimesinin mastarından türeyen "ödemek", "karşılığını vermek" anlamına gelen bir kelimedir. Terim olarak, İslâm devleti sınırları içinde yaşayan gayri müslimlerden savaşa katılmamaları, can ve mal güvencelerinin sağlanması karşılığında alınan vergiye cizye denir. (Erkal, 1993: 42). Cizye, Kur'ân'daki "Kendilerine kitap verilenlerden oldukları halde, Allah'a da, âhiret gününe de iman etmeyen, Allah'ın ve Resulünün haram kıldığını haram tanımayan, hak dinini din olarak benimsemeyen kimselerle zelil bir vaziyette tam bir itaatle, cizye verinceye kadar savaşın" (Tevbe: 9/29) âyetine dayanmaktadır. Becâle b. Abde(ra), "Ben, Münazir valisi Cez' b. Muaviye'nin kâtibiydim, Halife Ömer'den bize şu mektup geldi. Mektupta şöyle yazıyordu:" "Vilâyetinde bulunan Mecusilerin durumlarını kontrol ve tetkik ederek onlardan cizye vergisi al." Çünkü Abdurrahman b. Avf'ın banahaberverdiğine göre Resûlullah (sav), Hecer Mecusilerinden cizye alırdı diyerek rivayet etmiştir. Başka bir hadiste de; Sâib b. Yezîd (ra) "Rasûlullah (sav), Bahreyn Mecusilerinden cizye almıştı. Ömer'de İranlı Mecûsilerden cizye almıştı. Yine Osman da, İranlılardan cizye vergisi almıştı." (Tirmizî "Siyer", 31; Muvatta, "Zekât", 24) demiştir. Görüldüğü üzere Hz. Ömer ve Osman (ra), Hz. Peygamberin cizye konusundaki uygulamalarına dayanarak, gayri müslimlerden cizye almaya devam etmişlerdir.

Müslümanlar, gayri müslimlerin canlarını, mallarını ve namuslarını aldıkları cizye mukabilinde korumada çok hassas davranmışlar, zayıf düşüp himaye etme güç ve imkânı kalmayınca da cizye almamış hatta aldıkları cizyeleri güvenliklerini sağlayamayacakları gerekçesi ile geri vermişlerdir. Nitekim Yermük Savaşından sonra İslâm ordusu Suriye'nin batı bölgesine çekilince Humus ve Şam şehirlerini koruma imkânı kalmamış, bunun üzerine tahsil edilen cizye miktarı halka iade edilmişti (Özdemir, 2008: 147).

5.5. Şehid ve Gazilerin Durumları

Şehid: Sözlük anlamı olarak bir şeyin mahiyetine vâkıf olmak, bilmek ve sözle ifade etmek anlamlarına gelen şehâdet kökünden türemiştir. Şehid, "kesin olarak bilen, verdiği habere güvenilen kimse" demektir. Allah'ın isimlerinden biri olan ve Kur'an'da zât-ı ilahîye için kullanılan "âlimü'l-gaybi ve's-şehâde" nitelemesi "insanların duyu ve sezîşleri ile bilemediklerini bilen" anlamına gelmektedir. Şehid kavramının temel anlamının "bilen" olduğu ve "şâhid" den daha kapsayıcı anlamı bulunduğu hususunda ittifak edilmiştir. Şehid, "müşahede yoluyla meydana gelmiş ilme sahip olan varlık" demektir. Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, müşahedeyi işitme dışındaki duyu vasıtalarıyla elde edilen bilgi olarak açıklamıştır (Topaloğlu, 2010: 428).

Allah yolunda ihlasla mücâhede ederken can vermek Allah indinde çok değerlidir. İnsan en değerli varlığı olan canını bile feda etse niyetinde farklı bir mülâhaza varsa, Allah katında bir kıymet ifade etmeyecektir. Nitekim Hayber savaşında vakit akşam olunca ordu karargâha çekilmişti. Müslüman ordusunun içinde Kuzman ez-Zufirî adında biri vardı. Kahramanca savaşıyor ve düşman ordusundan geriye kalan kimi bulursa yakalayıp öldürüyordu. Onun bu kahramanlığı Allah Resûlü'ne "Ey Allah'ın Resûlü! Bu gün bizden hiçbir kişi falanın gösterdiği kahramanlık derecesinde yeterlilik gösteremedi!" denilerek anlatıldı. Bunun üzerine Resûlullah (sav) "Fakat o, cehennem ehliendir!" buyurdu. Duruma çok şaşırın Ebû Mâbed el-Huzaî (ra) "Ben bu zatı takip edeceğim" dedi ve ertesi gün, Kuzman savaş meydanında nereye gittiyse onu takip etti. Nihayet Kuzman ağır bir darbeye yaralanıp yarasının verdiği acıya dayanamayınca kılıcının kabzasını yere, keskin ucunu da göğsüne dayayıp kuvvetle yüklendi ve intihar etti.

Ebû Mâbed el-Huzaî Hz. Peygamberin yanına gelerek, "Ben senin Allah'ın Resûlü olduğuna şahitlik ediyorum" dedi. Resûlullah, "Ne oldu?" diye sorunca, "Cehennem ehlienden olduğumu söylediğiniz kişi hakkında verdiğiniz haberi insanlar garipsemişlerdi. Bunun üzerine, "Ben bu adamı izleyip gözetleyeceğim demiştim" diyerek olanları anlattı. (Görmez, v.dğr., 2013: 539). Bunun üzerine Resûlullah (sav), "Öyle insanlar vardır ki, onlar cennetliklerin yaptığı işleri yapar ama onlar cehennemlidir; Öyle insanlar vardır ki, onlar cehennemliklerin yaptığı işleri yapar ama onlar cennetliklerdendir" buyurdu (Buhârî, "Meğâzî", 39).

Şehitliğe mani olan ve Allah Resûlü'nün cehenneme gittiğini ifade ettiği bir husus da ganimetten hakkı olmayan bir şeyi gizlice almak olarak zikredilmiştir. Ömer'in(ra) rivâyetine göre, "Resûlullah (sav)'e falan kimse Şehid oldu denildi. Bunun üzerine Resûlullah (sav), "Hayır! Ganimet malından aşırıldığı bir elbise yüzünden o kişiyi Cehennemde gördüm" dedi ve "Kalk! Ey Ali, Üç sefer şöyle ilân et: Cennete sadece mü'min olanlar girecektir" buyurdu (Tirmizî, "Siyer", 21; Ayrıca bk. Müslim, "İman", 48).Görüldüğü gibi Şehidlik çok kolay elde edilebilecek bir paye değildir ve belli şartlara bağlanmıştır. Bu şartları yerine getirebilenler gerçek manada Şehid sayılmaktadırlar.

Sonuç

Cihad hayat boyu devam eden ve insanın hem kendi içine doğru hem de dışı doğru gerçekleştirdiği çok boyutlu bir mücadelenin adıdır. Allah yolunda cihaddaesasolan niyettir ve bunun hiçbir zaman unutulmaması gerekmektedir. Öyle ki harpte düşmanla yaka paça olunduğu anda bile bu yüce gaye çerçevesinde niyetini halis tutmak gerekmektedir. Hz. Peygamber, hiçbir zaman bizzat insanlara düşman olmamış, sıfatlara düşman olmuştur. Muhataplarının kötü sıfatlarını düzeltmeyi gaye edinmiştir.

Hz. Peygamber,yaptığı savaşlarda istihbarat ve gizliliğe ön planda tutmuştur.Düşmanı savaşız teslime zorlama maksadıyla ansızın gece baskınları yapma, bir topluluğun üzerine gidildiğinde veya bir kale muhasara altına alındığında önce İslâm'a davet etme, düşünceleri için üç gün süre tanıma, İslâm'a girmeyi kabul etmezlerse, İslâm devletinin hâkimiyetini kabul edip can ve mal güvenliklerini temin karşılığında cizye vergisi ile kendi yurtlarında yaşamalarına müsaade etme, bunu da kabul etmezlerse mecburen savaş yapma şeklinde uygulamalarla mümkün mertebe kan dökülmesini engelleyecek stratejiler takip etmiştir. Hz. Peygamber'in yapmış olduğu yirmi yedi gazveden sadece dokuzunda çatışma olmuş, diğerleri her hangi bir çatışma olmadan neticelenmişti. Kendisinin bizzat komuta ettiği gazvelerin dışında, askerî birliğin başına komutan atamak suretiyle altmış tane de seriyeye tertip etmişti. Düzenlenen gazve ve seriyeler toplamı yüzü bulmakla birlikte bu seferlerin birçoğunda çatışma olmamış, çatışma olanlarda da düşman taraftan 216 kişi öldürülmüş, şehid düşen Müslüman sayısı da yaklaşık 138 kişi olmuştur. Medine döneminde başlayıp Hz. Peygamber'in vefatına kadar devam eden on yıllık dönemde İslâm devleti iki milyon kilometre karelik bir coğrafyaya ulaşmıştı. Kısa zamanda bu kadar büyük bir coğrafyayı fethetmeden daha önemli olan husus,İslâm'ın cihad anlayışının; öldürmeye, yok etmeye ve hasımlarının mallarına el koymaya yönelik olmaması,asıl hedefin hasımlarının kalplerini kazanıp onların İslâm'ı kabul ederek ahirette de kazananlardan olmalarınıhedeflemesiyle, fethedilen coğrafyalarda yaşayan insanlar,tanıştıkları yeni din ve kültüre intibak etmedezorlanmamış, birçoğu zaman içinde hür iradeleriyle Müslüman olmuşlardır.

Hz. Peygamber dönemi savaşlarda,fiilen savaşa iştirak etmeyen kadınlara, çocuklara, ibadeti ile meşgul olan Rahip ve Hahamlara, işçi ve hizmetçilere, bunun da ötesinde savaş meydanından kaçanlara ve yaralılara dokunulmazlık getirilmiştir. Ayrıca, savaş esirlerine uygulanan muâmelelerde de Hz. Peygamber'in hassasiyeti görülmektedir. Esirlere iyi muâmelede bulunma onlara yedirdiğinden yedirme gibi Müslümanlara has tablolar mevcuttur.

Savaş, insanlar istemese de dünya hayatında karşı karşıya kaldıkları reel bir durum olarak ortadadır. Tarihten bu güne kadar insanlar arası anlaşmazlık çatışma ve savaşlar olagelmıştır. Başta Arap yarımadasında olmak üzere; herhangi bir hukuk ve kurala bağlı olmadan yapıla gelen savaşlara "savaş hukuku" sistemini getiren ve bunları tatbik ederek gösteren, Hz. Peygamber olmuştur. Özellikle o dönemde yaygın olan savaşlarda barbarlık, çapulculuk, talan ve karşı tarafı kökten kazıma gibi gayr-i insanî

uygulamalar büyük ölçüde kaldırılmıştır. Bunun yerine o savaşlarda yanlış gelenek ve inanışlardan insanları kurtararak, bunların yerine adaletle muâmele etme ve iyiliği ikame etme gibi evrensel prensipler getirilmiştir.

KAYNAKÇA

- ASKALÂNÎ, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed İbn Hacer (1986). *Tehzibü't-tehzib*, Beyrut: Dâru Sadır.
- ÇAKAN, İ. Lütfi (2012). "el-Camiü's-sahih", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, c, 7, s. 129-132.
- ÇETREŞ, Recai (1992). "İmam-ı Tirmizî'nin Şahsiyeti ve İlmî Hüviyeti", *Diyanet İlmî Dergi*, S. 28, s. 67-68
- EL-CEVZİYYE, İbnu'l-Kayyim (1992). *Zâdu'l-Me'âd fî Hedyi Hayri'l-'İbâd*, tah: Şuayp Arnaut ve Abdulkadir Arnaut, Beyrut: Müessesetu'r-Risâle.
- EL-İSFAHÂNÎ, Ebu'l-Kasım el-Hüseyn b. Muhammed er-Râğıb (t.y.). *el-Müfredat fî ğaribi'l-Kur'ân*, Riyad: Mektebetü'Nezzâr Mustafa el-Bâz.
- ELMALILL, Muhammed Hamdi Yazır (t.y.). *Hak Dini Kur'ân Dili*, İstanbul: Zehraveyn Yayınevi.
- ERKAL, Mehmet (1993). "Cizye" *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, c.8 s. 42-45.
- GÖRMEZ, Mehmet v.dğr. (2013). *Hadislerle İslâm*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- HAMİDULLAH, Muhammed (1981). *H. Peygamber'in Savaşları*, İstanbul: Yağmur Yayınları.
- HATİPOĞLU, Haydar (1983). *Sünen-i İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi*, İstanbul: Kahraman Yayınları.
- İBN MANZÛR, Abu'l-Fadl Cemâlü'd-Dîn Muhammed b. Mükerrrem (t.y.). *Lisânü'l-Arab*, thk. Abdullah Ali el-Kebir, Kahire: Dâru'l-Meârif.
- İBN KESİR, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbüddîn Ömer (1990). *Muhtasar Kur'ân-ı Keirîm Tefsiri*, çev. Bekir Karlığa, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- _____, Ebül-Fidâ' (1993). *Hadislerle Kur'an-ı Kerim tefsiri* çev. Bekir Karlığa, Bedreddin Çetiner, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- KANDEMİR, M. Yaşar (2012). "Tirmizî", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, c. 41, s. 202-204.
- _____, M.Yaşar v.dğr. (1997). *Riyazu's-Salihîn Peygamberimizden Hayat Ölçüleri*, İstanbul: Erkam Yayınları.
- KAPAR, Mehmet Ali (2008). "Safvan b. Ümeyye", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, c. 37, s. 486.
- KARAMAN, Hayrettin, v.dğr., (2006). *Ku'an Yolu*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- KAVAL, Musa (2015). "Büyük Cihad'ı Anlamaya Dair Bir Değerlendirme", *Akademik Bakış Dergisi, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, Kırgızistan*, S. 49, s. 3.
- KÖSE, Saffet (2007). "Cihad Şiddete Referans Olabilir mi?", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, S. 9, s. 37-70.
- MOLLAMEHMETOĞLU, Osman Zeki (t.y.). *Sünen-i Tirmizî Tercemesi*, İstanbul: Yunus Emre Yayınevi.
- ÖZDEMİR, Ahmet (2008). "İslâm Devletler Hukukunda Uluslararası Kamu Düzeninin Savaş Yoluyla Sağlanması", Doktora tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZDEMİR, Serdar (2009). "Seriyye" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, c. 36, s. 565.
- ÖZEL, Ahmet (1993). "Cihad", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, c. 7, s. 527.
- _____, Ahmet (2005). "Muhammed-Şahsiyeti / Siyasî ve Askerî Kişiliği", *(DİA)*, c. 30, s. 432.
- SABIK, Seyyid (2003). *Fikhu's-Sünne*, Ayet ve Hadislerle İslam ilmi hali, İstanbul: Pınar Yayınları.
- SARIÇAM, İbrahim (2004). *H. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Ankara: DİB Yayınları.
- TAŞKÖPRÜZADE, Ebü'l-Hayr İsmâdüddîn Ahmed Efendi (1975). *"Mevzuatü'l-Ulum/İlimler Ansiklopedisi"*, sđl. Mümin Çevik, İstanbul: Üçdal Neşriyat.
- TİRMİZÎ, Ebü İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemi (2007). *Sünen-i Tirmizî Tercemesi*, çev. Abdullah Parlayan, Konya: Konya Kitapçılık.
- TOPALOĞLU, Bekir (2010). "Şehid", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, c. 38, s. 428.
- YILMAZ, Fethullah (2013). *İhtilâflı Hadislerin Değerlendirilmesi*, İstanbul: Işık Yayınları.
- YILMAZ, Yasin (2013). "Cihad Kavramı ve H. Peygamber'in Mekke ile Medine'deki Uygulamaları" *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, S. 22, s. 285-307.
- ZEHEBÎ, Ebü Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman (1956). *Tezkiretü'l-huffaz*, Beyrut: Dâru'lhyâit-Türâsî'l-Arabî.